

مشارکت عمومی در امور مربوط به محیط زیست: نگاهی بر توسعه جهانی و منطقه ای

سمینار بین المللی "حق بر مشارکت در
حقوق بین الملل محیط زیست"، تهران، ۲۴
فروردین ماه ۱۳۹۸

یوناس اِلسون
عضو هیات علمی دانشکده حقوق، دانشگاه استکهلم

اهمیت حق بر مشارکت در امور محیط زیستی

- تقویت احترام به قوانین حمایت از محیط زیست
- بهبود اجرای قوانین مربوط به محیط زیست
- بهبود کیفیت تصمیم گیری در امور محیط زیستی
- بهبود نظارت و شفافیت در اداره امور عمومی
- توسعه و تطبیق حقوق بشر
- تقویت مشروعیت، انصاف و عدالت تصمیم گیری و افزایش اعتماد به مسئولین اداری
- توسعه دموکراسی محیط زیست و حاکمیت قانون

اعلامیه ریو ۱۹۹۲، اصل دهم

"مسائل مربوط به محیط زیست هنگامی به بهترین نحو حل و فصل می‌شوند که کلیه شهروندان در سطوح مناسب در آن مشارکت داشته باشند. در سطح ملی، هر فرد باید به اطلاعات مربوط به محیط زیست که در اختیار مقامات عمومی می‌باشد از جمله به اطلاعات مربوط به مواد و فعالیت‌های خطرآفرین موجود در جوامع خویش دسترسی داشته و امکان شرکت در فرآیند تصمیم‌گیری را داشته باشد. دولت‌ها، از طریق اشاعه‌عام اطلاعات مربوط به محیط زیست، باید در ترویج و ارتقاء آگاهی عمومی در این زمینه بکوشند. دسترسی مؤثر به رسیدگی‌های اداری و قضایی، از جمله روش‌های جبران خسارت، باید تأمین گردد."

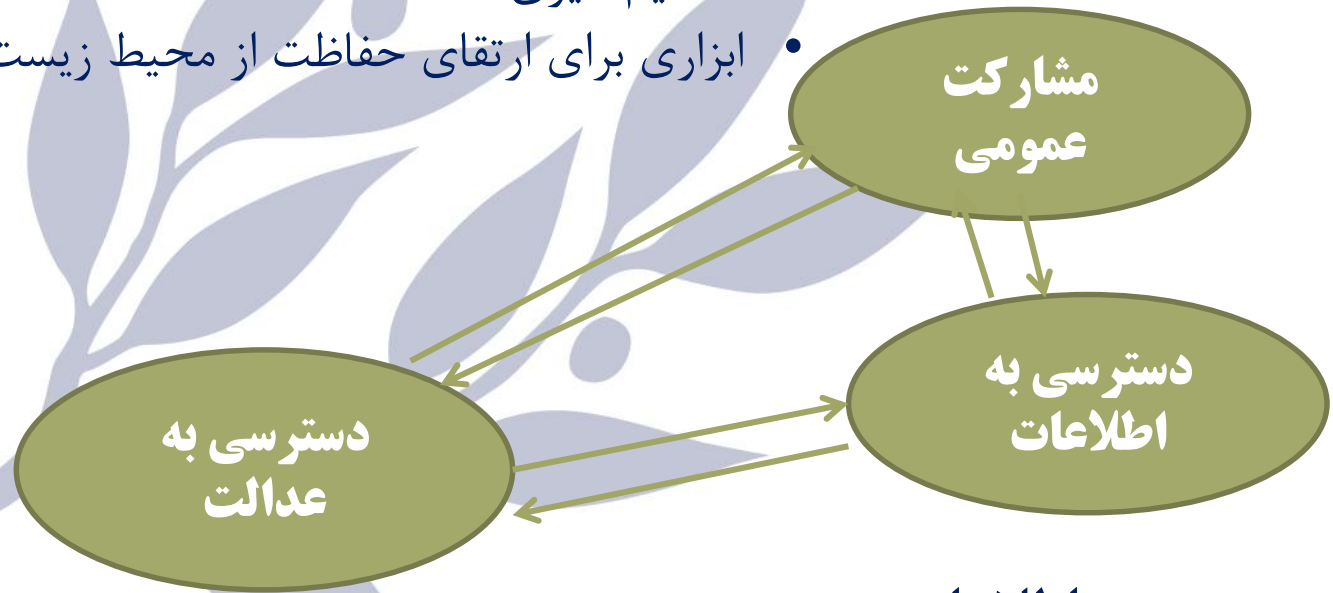
حق بر مشارکت از دو منبع حقوق بین الملل ناشی می شود

حقوق بین الملل محیط زیست حقوق بین الملل بشر

- دسترسی به اطلاعات
- مشارکت عمومی
- دسترسی به عدالت
- عدم تبعیض
- عدم وجود آزار و اذیت و مجازات
- دسترسی به گزارشات بین المللی
- کمیته های نظارت
- کمیته های اجرایی
- آزادی بیان
- آزادی اطلاعات
- مشارکت سیاسی
- حق حیات و حق مالکیت
- حق بر حریم خصوصی و زندگی خانوادگی
- حق بر دادرسی عادلانه
- دسترسی به اسناد بین المللی
- آرای دادگاه ها
- نظرات صادره از سوی کمیسیون ها

مشارکت عمومی:

- حق بر اظهار نظر و تاثیر گذاری در فرآیند تصمیم گیری
- ابزاری برای ارتقای حفاظت از محیط زیست

دسترسی به اطلاعات:

- حق بر درخواست و دریافت اطلاعات مربوط به محیط زیست
- ابزاری ضروری برای مشارکت عمومی موثر

دسترسی به عدالت:

- حق بر طرح دعوی نزد دادگاه و یا دیگر نهاد قانونی مستقل و بی طرف
- ابزاری برای اصلاح فرآیند تصمیم گیری، تصمیم های اتخاذ شده، اقدامات و کاستی ها

منابع حقوق بین الملل برای حق بر مشارکت در مسائل محیط زیستی:

اسناد جهانی

- اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸
- میثاق حقوق مدنی و سیاسی ۱۹۶۶
- میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۹۶۶
- اعلامیه ریو ۱۹۹۲، اصل دهم
- کنوانسیون چارچوب ملل متحد در خصوص تغییر اقلیم ۱۹۹۲ + پروتکل کیوتو ۱۹۹۷ + توافق نامه پاریس ۲۰۱۵
- کنوانسیون تنوع زیستی ۱۹۹۲ + پروتکل کارتاخا ۲۰۰۰ + پروتکل ناگویا ۲۰۱۰
- کنوانسیون روتردام ۱۹۹۸
- مواد پیشنهادی منع ایراد آسیب های فرامرزی، کمیسیون حقوق بین الملل، ۲۰۰۱
- کنوانسیون استکهلم ۲۰۰۲
- برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد، راهنمای عمل بالی برای دسترسی به عدالت، ۲۰۱۰
- ریو+۲۰، آینده ای که ما می خواهیم، ۲۰۱۲
- کنوانسیون میناماتا ۲۰۱۳
- دستورالعمل ۲۰۳۰ و اهداف توسعه پایدار

منابع حقوق بین الملل برای حق بر مشارکت در مسائل محیط زیستی: اسناد منطقه ای

- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر ۱۹۵۰
- کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر ۱۹۶۹ + پروتکل ۱۹۸۸
- کنوانسیون حفاظت از محیط زیست نوردیک ۱۹۷۴
- توصیه نامه سازمان توسعه و همکاری اقتصادی در خصوص دسترسی برابر و غیر تبعیض آمیز در مسائل محیط زیستی فرامرزی، ۱۹۷۷
- منشور آفریقایی حقوق بشر و گروه های مردمی ۱۹۸۱
- توافقنامه شمال آمریکا برای همکاری های زیست محیطی ۱۹۹۳
- کنوانسیون آرهوس ۱۹۹۸ (اروپا، قفقاز و آسیای مرکزی)
- دیگر معاهدات محیط زیستی کمیسیون اقتصادی سازمان ملل برای اروپا، ۱۹۹۱
- کنوانسیون حفظ طبیعت آفریقا ۲۰۰۳
- توافقنامه اسکازو ۲۰۱۸ (آمریکای لاتین + کارائیب)

دسترسی به اطلاعات

- عموم مردم باید از **حق بر دسترسی** به اطلاعات زیست محیطی که در اختیار مسئولین اداری است برخوردار باشند.
 - **محدود ساختن** این دسترسی باید صرفاً بر اساس مبانی محدودی امکان پذیر بوده و **دلیل** این محدودیت نیز باید به متقاضی اطلاعات ارائه شود.
 - مسئولین اداری مسئول **جمع آوری و نگه داری** اطلاعات محیط زیستی به نحو مقتضی هستند.
- این موارد در اسناد ذیل مطرح شده است:**

- کنوانسیون آرهوس (چنانچه مورد تایید کمیسیون نظارت بر اجرای کنوانسیون آرهوس قرار گرفته است)
- موافقتنامه اسکازو
- کنوانسیون حفاظت از طبیعت آفریقا
- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر
- کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر
- منشور آفریقایی حقوق بشر و گروه های مردمی
- و سایر اسناد بین المللی محیط زیستی و حقوق بشری

مشارکت عمومی

- عموم مردم باید از حق بر مشارکت در تصمیم‌گیری در اموری چون فعالیت های خاص، برنامه ریزی ها و سیاست ها بهره مند باشند
- حق بر اعلام دیدگاه ها و نقطه نظرها
- این دیدگاه ها و نقطه نظرها باید مورد توجه قرار گیرند

این موارد در اسناد ذیل مطرح شده است:

- کنوانسیون آرهوس (چنانچه مورد تایید کمیسیون نظارت بر اجرای کنوانسیون آرهوس قرار گرفته است)
- موافقتنامه اسکازو
- کنوانسیون حفاظت از طبیعت آفریقا
- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر
- کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر
- منشور آفریقایی حقوق بشر و مردمان
- و سایر اسناد بین المللی محیط زیستی و حقوق بشری

دسترسی به عدالت

- عموم مردم باید از حق دسترسی به مراجع رسیدگی مستقل و بی طرف برای بازبینی تصمیم ها، اعمال و ترک فعل های مسئولین اداری برخوردار باشند.
- همچنین دسترسی به روندهای قضایی برای به چالش کشیدن اعمال و ترک فعل های بازیگران غیردولتی
- دسترسی به روش های جبران خسارت کافی، موثر و به موقع و روشهای که آنچنان گران قیمت نباشند که دسترسی افراد به آنها محدود شود

این موارد در اسناد ذیل مطرح شده است:

- کنوانسیون آرهوس (چنانچه مورد تایید کمیسیون نظارت بر اجرای کنوانسیون آرهوس قرار گرفته است)
- موافقتنامه اسکازو
- کنوانسیون حفاظت از طبیعت آفریقا
- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر
- کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر
- اعلامیه آفریقایی حقوق بشر و گروه های مردمی

عدم تبعیض

- در اعمال حق بر مشارکت هیچگونه تبعیضی پذیرفته نیست
- عموم مردم (از جمله سازمان های مردم نهاد) باید از حق بر مشارکت بدون تبعیض بر اساس ملیت، شهروندی و محل سکونت برخوردار باشند.

این موارد در اسناد ذیل مطرح شده است:

- کنوانسیون آرهوس (چنانچه مورد تایید کمیسیون نظارت بر اجرای کنوانسیون آرهوس قرار گرفته است)
- موافقتنامه اسکازو
- کنوانسیون حفاظت از طبیعت آفریقا
- توصیه نامه سازمان توسعه و همکاری اقتصادی در خصوص دسترسی برابر و غیر تبعیض آمیز در مسائل محیط زیستی فرامرزی، ۱۹۷۷
- مواد پیشنهادی منع ایراد آسیب های فرامرزی، کمیسیون حقوق بین الملل، ۲۰۰۱

ممنوعیت اذیت و آزار و مجازات-۱

- **وظیفه حمایت** از عموم مردم- از جمله فعالان و مدافعان محیط زیست و حقوق بشر- هنگامی که از **حق بر مشارکت** خود استفاده می کنند.

این موارد در اسناد ذیل مطرح شده است:

- سازمان محیط زیست سازمان ملل متحد، سیاست های ارتقا حمایت ها از مدافعان محیط زیست
" برای **ارتقا حمایت** از افراد و گروه های که از حقوق محیط زیستی خود دفاع می کنند"

- کنوانسیون های بین المللی حقوق بشر

ممنوعیت اذیت و آزار و مجازات-۲

این موارد در اسناد ذیل مطرح شده است

- کنوانسیون آرهوس
" هر عضو این کنوانسیون **باید تضمین** نماید که افرادی که مطابق با مقررات این کنوانسیون حقوق خود را اعمال می نمایند به این خاطر مورد **مجازات، تعقیب قضایی و یا آزار و اذیت** قرار نمی گیرند."
این امر از سوی کمیسیون نظارت بر اجرای کنوانسیون آرهوس در قضیه C/102 (بلاروس) تایید شد

- موافقتنامه اسکازو
" هر عضو این موافقتنامه باید وجود محیطی امن و توانمندساز را برای افراد، گروه ها و موسساتی که در راستای ارتقا و دفاع از حقوق بشر در مسائل محیط زیستی اقدام می کنند **تضمین نماید**؛ تا آنها بتوانند بدون **تهدید، محدودیت و ناامنی** انجام

دسترسی به محاکم و سازمان های مستقل نظارت بین المللی

- دادگاه های بین المللی یا سازمان های مستقل نظارت
- این امکانات باید در دسترس عموم قرار گیرد
- گزارش انطباق دولت ها (و اتحادیه اروپا) با حقوق بین الملل

در حال حاضر:

- دادگاه اروپایی حقوق بشر
- کمیته نظارت بر اجرای کنوانسیون آرهوس
- کمیسیون آمریکایی حقوق بشر
- دادگاه آمریکایی حقوق بشر
- کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و گروه های مردمی
- دادگاه آفریقایی حقوق بشر و گروه های مردمی
- کمیته های مختلف حقوق بشری سازمان ملل
- کمیسیون (شمال آمریکا) همکاری محیط زیستی

در آینده:

کمیته حمایت از اجرا و انطباق توافقنامه اسکازو
مکانیزم نظارت بر انطباق کنوانسیون حفاظت از طبیعت آفریقا

نتیجه گیری

- توسعه چشم گیر حقوق بین الملل در رابطه با حقوق بر مشارکت در مسائل محیط زیستی از دهه ۹۰ میلادی
- با وجود آنکه تقریباً هیچ معاهده محیط زیستی با اعمال جهانی که پیش از سال ۱۹۹۲ به تصویب رسیده است به مساله مشارکت عمومی توجه ندارد؛
- تقریباً تمامی معاهدات محیط زیستی با اعمال جهانی که پس از سال ۱۹۹۲ به تصویب رسیده اند به مساله مشارکت عمومی توجه داشته اند؛
- توسعه منطقه ای از طریق معاهدات بین المللی محیط زیستی و رویه حقوق بشری در اروپا (منطقه قفقاز و آسیای مرکزی)، شمال و جنوب آمریکا و آفریقا تحقق پیدا کرده است؛
- هرچند هنوز هیچ معاهده بین المللی محیط زیستی یا رویه حقوق بشری برای مشارکت عمومی در آسیا و اقیانوسیه در دست نیست؛
- اما درعین حال، معاهدات محیط زیستی با رویکرد جهانی و سایر اسناد سیاست گذاری بین المللی مربوطه می توانند در مناطق آسیا و اقیانوسیه اعمال شوند.

سایر منابع

حقوق بین الملل در رابطه با حق بر مشارکت در مسائل محیط زیستی
با توجه به معاهدات اجرایی و رویه در

- اروپا
- آمریکا
- آفریقا

حقوق بین الملل در رابطه با حق بر مشارکت در مسائل محیط زیستی: اروپا-۱

- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر ۱۹۵۰

ماده ۲: حق بر زندگی

ماده ۶: حق بر دادرسی عادلانه

ماده ۸: حق بر حریم خصوصی و زندگی خانوادگی

- دیوان اروپایی حقوق بشر

Guerra et al v Italy (1998)

Taskin et al v Turkey (2004)

Öneryildiz v Turkey (2004)

Okyay et al v Turkey (2005)

Karin Andersson et al v Sweden (2014)

Stockholms
universitet

حقوق بین الملل در رابطه با حق بر مشارکت در مسائل محیط زیستی: اروپا-۲

- کنوانسیون آرهوس ۱۹۸۸ در رابطه با دسترسی به اطلاعات، مشارکت عمومی در تصمیم گیری و دسترسی به عدالت در مسائل محیط زیستی
ماده ۳: اصول کلی
ماده ۴ و ۵: دسترسی به اطلاعات
ماده ۶-۸: مشارکت عمومی
ماده ۹: دسترسی به عدالت

- کمیته نظارت بر اجرای کنوانسیون آرهوس
قریب به ۱۶۰ پرونده در خصوص حق بر مشارکت و پرونده های متعدد در رابطه با عدم انطباق

مکانیزم های پیگیری و اجرا

حقوق بین الملل در رابطه با حق بر مشارکت در مسائل محیط زیستی: آمریکا-۱

- کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر ۱۹۶۹

ماده ۱۳: آزادی عقیده و بیان

ماده ۲۳: مشارکت در امور عمومی

ماده ۲۱: حق مالکیت

ماده ۲۵: حق بر داشتن حمایت های قضایی

- دیوان آمریکایی حقوق بشر

Case of the Saramaka People v Suriname, (2007, No 172)

Advisory Opinion, request from Colombia (2017, OC 23/17)

- توافقنامه شمال آمریکا برای همکاری محیط زیستی ۱۹۹۳

ماده ۴: دسترسی به اطلاعات

ماده ۷ و ۶: حق دسترسی به عدالت و روند قضایی

حقوق بین الملل در رابطه با حق بر مشارکت در مسائل محیط زیستی: آمریکا-۲

- موافقتنامه اسکازو ۲۰۱۸ در رابطه با دسترسی به اطلاعات، مشارکت عمومی و عدالت در مسائل محیط زیستی در آمریکای لاتین و کارائیب

ماده ۳-۴: اصول و مقررات کلی

ماده ۵-۶: دسترسی به اطلاعات

ماده ۷: مشارکت عمومی

ماده ۸: دسترسی به عدالت

ماده ۹: محافظت از مدافعان حقوق بشر در مسائل محیط زیستی

این موافقتنامه هنوز اجرایی نشده است

- کمیته موافقتنامه اسکازو

حقوق بین الملل در رابطه با حق بر مشارکت در مسائل محیط زیستی: آفریقا-۲

- منشور آفریقایی حقوق بشر و گروه های مردمی ۱۹۸۱
ماده ۱۴: حق مالکیت

- ماده ۱۶: حق بر دسترسی به بهترین وضعیت قابل دسترسی سلامتی
- ماده ۲۱: حق بر توزیع ثروت و منابع طبیعی
- ماده ۲۴: حق بر دسترسی به محیط زیست رضایت بخش

- کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و گروه های مردمی
Case 155/96, SERAC & CESR v Nigeria
Case 276/03, CMRD & MRG v Kenya

- دیوان آفریقایی حقوق بشر و گروه های مردمی
Case 006/2012, African Com. v Kenya ("Ogiek")
کنوانسیون حمایت از طبیعت آفریقایی ۲۰۰۳

ماده ۱۶: دسترسی به اطلاعات، مشارکت عمومی و دسترسی به عدالت

کنوانسیون آرهوس

<http://www.unece.org/env/pp/welcome.html>

<http://www.unece.org/env/pp/cc.html>

موافقتنامه اسکازو

www.cepal.org

کنوانسیون حفاظت از طبیعت آفریقا

www.au.int

محیط زیست سازمان ملل

www.unenvironment.org

Stockholms
universitet

jonas.ebbesson@juridicum.su.se

Stockholms
universitet